

Грицун Р. С., ст. магістратури історико-філологічного факультету; науковий керівник – Овдійчук Л. М., к.пед.н., доцент кафедри української мови та літератури (Міжнародний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ІНКЛЮЗИВНА БІОГРАФІЯ ЯК ІСТОРІЯ ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ДО УСПІХУ

Анотація. У статті висвітлено сутність понять «інклюзивна література», «інклюзивна біографія». Розкрито особливості розвитку інклюзивної літератури для дітей. Окреслено вплив інклюзивної біографії на розвиток літератури. Доведено, що розвій сучасної дитячої прози інклюзивного характеру зумовить формування позитивного сприйняття інвалідності та особистої різноманітності.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивна література, інклюзивна біографія.

Abstract. The article highlights the essence of the concepts «inclusive literature», «inclusive biography». The peculiarities of the development of inclusive literature for children are revealed. The influence of inclusive biography on the development of literature is outlined. It is proved that the development of modern children's prose of inclusive nature will lead to the formation of a positive perception of disability and personal diversity.

Key words: inclusion, inclusive education, inclusive literature, inclusive biography.

Інклюзія – це вимога сьогодення. Інклюзивна освіта дітей з особливими потребами – це інноваційний рух українського суспільства ХХІ століття у контексті євроінтеграційних змін, адже «кожна людина», «кожна дитина», незважаючи на стан здоров'я, наявності або ж відсутності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, комфортного життя, право реалізуватися в інклюзивному суспільстві.

В основі інклюзивної освіти покладена ідея, що передбачає належне ставлення до людей з інвалідністю, відсутність будь-якої дискримінації та створення спеціальних умов для дітей з особливими потребами.

Проблема інклюзії нині є актуальною не лише у сфері психології та педагогіки, але й у літературі, зокрема, у сучасній дитячій прозі, мета якої є зруйнувати соціокультурні стереотипи про людей з інвалідністю та донести юнацтву, що наявність фізичних чи психічних нозологій – це не вирок, і зовсім, не ознака «інакшості» або ж меншовартості. Адже важливо розуміти сутність проблеми, а не лише констатувати її, як факт, бо гідне ставлення до

людей з особливими потребами, на жаль, не приходиться за день і навіть за місяць. Воно виховується з дитинства, тому ми переконані, що книга – це один з найкращих інструментів виховання, це шлях до сприйняття інклюзії та порозуміння між людьми.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичним підґрунтям нашого наукового пошуку стали напрацювання вітчизняних та зарубіжних дослідників, які вивчали проблему інклюзії з різних аспектів, зокрема: теорії та практики інклюзивної освіти (В. І. Бондар, Л. В. Будяк, І. В. Дмитрієва, В. В. Засенко, А. А. Колупаєва, С. П. Миронова, Т. В. Сак, В. М. Синьов, М. К. Шеремет та ін.); гуманістичної педагогіки про соціальну цінність особистості (Ш. О. Амонашвілі, А. Маслоу, К. Роджерс, М. О. Супрун); психологічний супровід у системі інклюзивного навчання (А. Варга, Л. Кирилецька, М. Рожков, Д. Романовська, В. Столін, А. Фурман), а також інклюзивна література (Л. Миськів, О. Осмоловська, М. Саначина, Т. Шаповал).

Мета нашої розвідки полягає у розкритті особливостей розвитку інклюзивної літератури для дітей, зокрема, аналіз біографічного аспекту на прикладі творів Алана Маршалла «Я вмю стрибати через калюжі» [1]. та Євгенії Пірог «Тридцять перший меридіан» [2].

Насамперед, з'ясуємо сутність понять, якими оперуємо у нашому дослідженні: «інклюзивна література», «інклюзивна біографія».

Інклюзивна література – це література, орієнтована на формування позитивного сприйняття інвалідності та особистої різноманітності [3].

Інклюзивна література об'єднує низку напрямків, зокрема [3]:

– література, у якій розповідається про осіб з інвалідністю, формуючи у читачів позитивне сприйняття стану таких людей (книжки, які акцентують увагу читача на загальнолюдських якостях та можливостях літературних героїв з інвалідністю; книги, які покликані зробити спілкування з такими людьми обопільно цікавим та комфортним);

– література, яка спрямована на сприйняття особистої різноманітності;

– література для дітей з особливими освітніми потребами (книжки шрифтом Брайля, з використанням піктограм, тактильні, книжки-картинки та ін.)

Пропонуємо ввести в науковий обіг термін «інклюзивна біографія», маємо на увазі, біографічні відомості про автора з особливими освітніми потребами. Вважаємо, за необхідне не лише вивчення фабули художнього твору, його сюжету, але й біографії автора, адже правдиві факти із життя письменника, його історія подолання перешкод на шляху до успіху, можуть слугувати неабиякою мотивацією для читачів.

Розглянемо інклюзивну біографію в персоналіях. Алан Маршалл – австралійський письменник та публіцист. Народився прозаїк у штаті Вікторія (м. Нурат). Дитинство провів у сільській Австралії. У шість років хлопець захворів на поліомієліт, через недугу Алан став паралізованим [4]. У автобіографічній повісті Маршалл так розповідає про своє дитинство: «Я

захворів на поліомієліт – дитячий параліч – незабаром по тому, як пішов до школи. Епідемія спалахнула на початку століття в штаті Вікторія і перекинулася з густонаселених районів у глиб країни, уражаючи дітей на віддалених фермах і в самотніх хатинах на порубках. Я був єдиною жертвою в Тураллі, й на багатьох миль довкола люди жахалися, почувши про мою хворобу. Тоді вважалося, що параліч — це те саме, що й недоумство...» [1]. Автор розповідає як він навчався «стрибати через калюжі» – оволодівав тим, що було простим і природним для його ровесників, проте йому давалося ціною неймовірних фізичних зусиль. Драматичні обставини життя Маршалла породили у ньому не безпорадність і озлоблення, а дивовижну стійкість і мужність, де не було навіть думки про жалість. Ось як охарактеризовує автор своє становище: «Я не вважав свою хворобу серйозною, думав про неї як про тимчасову незручність. Згодом кожен приступ болу викликав у мене злість, яка швидко переходила у відчай, коли біль посилювався, та тільки-но напад минав, я забував про нього».

Світове визнання автору принесла автобіографічна трилогія: «Я вмю стрибати через калюжі» («I Can Jump Puddles», 1955), «Це трава» («This is the Grass», 1962), «У серці моему» («In Mine Own Heart», 1963) [1; 5; 6], провідна тема якої – боротьба головного героя з недугою та перемога над нею.

Повість «Я вмю стрибати через калюжі» автор визнав найкращою з-поміж інших: «Ця книжка – про моє дитинство. На її сторінках я розповів про людей і про події, що допомогли мені стати таким, який я є тепер» [1].

Головним у повісті є протиставлення хлопця з обставинами свого життя, які не залежать від людського наміру. Автор оповідає про боротьбу підлітка, який всупереч всьому прагне стати повноцінною людиною, він прагне реалізувати себе в суспільстві на рівні з іншими. Аланові є чужим трагічне світовідчуття «маленького каліки» [1]: він б'ється на палицях зі шкільним недругом, ходить полювати на зайців, спускається в кратер згаслого вулкана, відправляється у тижневу подорож з місцевими лісорубами, вчиться плавати та навіть більше, попри батьківське невірство, хлопець навчився їздити верхи, він не просто мріє, Алан, прикладаючи величезні зусилля, втілює свої мрії в життя. Усе це для нього – подолання чергової вершини, нова перемога над безпомічністю: «Там, де інші хлопці об'їздили пагорб чи насип, я спрямовував поні навпростець, я обминав усі горбовини, а хлопці вилазили на них. Тепер я міг побувати скрізь, де бували вони, й протягом годинної великої перерви вишукував місця, де не пройшов би милицях, і, долаючи їх верхи, зрівнювався зі своїми товаришами. Але я не знав, що керує мною саме прагнення бути таким, як усі. Я їздив так, бо мені подобалося так їздити. Іншого пояснення я не мав» [1]. Автор показує нам, що людина з інвалідністю – це зовсім не обмежені можливості, це пошук альтернативи у вирішенні проблеми, це інше бачення тієї чи тієї ситуації в цілому. У своїй повісті Алан Маршалл висвітлює ідею остаточної перемоги добра над злом, надихає на

думку, що віра у можливість щастя залежить, передусім, від самої людини, а не від обставин її життя.

У вітчизняній сучасній дитячій прозі проблему інклюзії порушила Євгенія Пірог у повісті «Тридцять перший меридіан», у якій відображено пригоди Петрика з української Семенівки, закоханого в життя, незважаючи на його важку фізичну ваду, та прагматичної київської старшокласниці Олі, у котрої проблеми із зором, проте жодні труднощі не завадили підліткам вирушити в експедицію та знайти артефакти трипільської культури. Головний герой показує, що інвалідний візок не є перешкодою для мандрівок і нових звершень, бо головне – знайти себе в цьому світі «... у когось сила в руках, у когось – в голові. Але у всіх має бути й в серці» [2, с. 35]. Петрик переконаний, що все залежить від нас самих: «Ми самі обираємо швидкість – швидкість подій у своєму житті!» [2, с. 81–82].

Прототипом головного персонажа повісті, Петрика, став Дмитро Ружевич – школяр, який у 2017 році встановив національний рекорд України «Наймолодший директор бібліотеки». Дивовижна історія життя хлопця надихнула Євгенію Пірог написати книгу «Тридцять перший меридіан».

У селі Сергіївка Слов'янського району Донецчини тринадцятирічному хлопцю з інвалідністю вдалося зібрати Першу приватну вільну бібліотеку завдяки активному листуванню з учасниками Всеукраїнської ініціативи «Додай читання». Це кардинально змінило життя хлопця: Дмитро неодноразово брав участь у семінарах, книжкових ярмарках, відвідав Лондон [2].

Головний герой повісті мріє стати археологом і мандрівником, прототипом якого став громадський діяч, кавалер Орденів «За заслуги» 2-го та 3-го ступенів, почесний працівник туризму України – Микола Подрезан. Він відвідав 62 країни в 6 частинах світу (у Європі, Азії, Африці, Північній та Південній Америці), 55 з них – у інвалідному візку.

Микола Подрезан стверджує: «Правду кажуть, найважче в кожній справі – це зробити перший крок. Свій перший крок я колись зробив і тепер вже не зупиняюсь. Завжди радію, коли мій досвід допомагає іншим. Я переконаний – немає світу здорових і світу людей з інвалідністю. Людей можна поділити на дві групи: ті, що сидять вдома, та мандрівники» [2, с. 4].

З огляду на проведені дослідження, можемо стверджувати, що інклюзивна біографія відіграє чільну роль у розвитку інклюзивної літератури в цілому. Адже, спогади, розповіді авторів чи прототипів головних героїв про їхню боротьбу з життєвими обставинами на шляху до успіху часто слугують фундаментом для написання нових історій, які можуть змотивувати інших, допомогти порозумітися, розвиватися не лише у сфері інформаційних технологій, але й духовно, бо «спорідненість душ стверджує єдність людства у прагненнях та мріях, бо кожне наше сходження – рух уперед і крок до пізнання» [2, с.77].

Отже, сучасна проза для дітей не повинна цуратися питань інклюзії, адже замовчування проблеми не вирішує її, діти не повинні жити стереотипами, вони мають розуміти сутність проблеми, а не боятися її, знати як діяти в тій чи тій ситуації, не просто співчувати людям з інвалідністю, а бути їхніми друзями, чути їх, сприймати такими, як вони є, знати як допомогти. Інклюзивна література покликана зробити спілкування з людьми з особливими освітніми потребами обопільно цікавим та комфортним.

1. Маршалл А. Я вмію стрибати через калюжі: повість; Перекл. з англ. М. Пінчевського. К.: Вид. Група КМ-БУКС, 2016. 256 с. 2. Пірог Є. Тридцять перший меридіан: повість укр. мовою для сер. та старшого шк. віку. 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: Видавничий центр «І2», 2019. 88 с. 3. Інклюзивна література. URL: <https://inclusivebooks.org/>. 4. Маршалл Алан. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник: у 2 т; за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2006. Т. 2: Л–Я. С. 132–134. 5. Маршалл А. Це трава, що вона скрізь росте. Мельбурн: F. W. Cheshire, 1962. 6. Маршалл А. В моєму серці. Мельбурн: F. W. Cheshire, 1963.